

УДК 378.937:371.132

ВІКТОР МОЗГОВИЙ

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, м. Київ

РЕЖИСУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті проаналізовано сучасні підходи щодо використання режисерських знань, умінь і навичок у контексті професійної підготовки майбутніх учителів. Наведено приклади трансформації режисерської функції у педагогічних спеціалізаціях. Акцентовано увагу на доцільності підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії як одному із підходів налагодження результативної педагогічної взаємодії.

***Ключові слова:** підготовка майбутніх учителів, спеціалізація, режисура педагогічної дії.*

Постановка проблеми. Сучасна загальноосвітня школа все більше звертає увагу на створення відповідних психологічних, педагогічних, соціальних умов для творчого,

особистісного розвитку учнів. Відповідне завдання щодо створення і реалізації зазначених умов у першу чергу постає перед учителем. Усвідомлення вітчизняною педагогічною освітою вказаної проблеми сприяло пошуку нових підходів щодо розширення професійної компетентності майбутніх учителів. Одним із результатів такого пошуку стало запровадження професійної підготовки майбутніх учителів за двома спеціалізаціями, одна із яких пов'язана з реалізацією режисерської функції.

Досліджуючи проблему підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії, одним із завдань розробленого нами констатувального експерименту було визначено аналіз сучасного стану та перспектив розвитку режисури педагогічної дії у контексті професійної підготовки майбутніх учителів. Саме цій проблемі і присвячено нашу публікацію.

Аналіз останніх досліджень. Трансформація напрацювань театральної педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів не є інновацією. На доцільність вказаного підходу ще на початку ХХ століття звертав увагу А. В. Луначарський. Проголошуючи промову на відкритті I Всеросійського з'їзду з позашкільної освіти 6 травня 1919 року народний комісар з освіти акцентував увагу на тому, що „Театр є органом освіти” [4, с. 92].

Щодо сучасних наукових підходів до синтезу театрального і педагогічного мистецтва слід звернути увагу на роботи вітчизняних і зарубіжних учених, що досліджують вказану тематику. На доцільність опанування майбутніми вчителями режисерськими навичками у контексті розвитку педагогічної майстерності звертають увагу В. Ц. Абрамян, І. А. Зязюн, О. А. Лавріненко, Л. І. Лимаренко, Л. В. Крамущенко, С. О. Швидка та ін. Цікавими у цьому напрямі є напрацювання російських учених, а саме: В. М. Букатова, О. С. Булатової, С. В. Даржинової, О. П. Єршової, О. С. Задориної, О. М. Князева та ін.

Однак режисура педагогічної дії як складова процесу професійної підготовки майбутніх учителів до сьогодні не розглядалась.

Метою цієї статті є аналіз сучасних підходів щодо використання основ режисури педагогічної дії у професійній підготовці майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Проведений теоретичний аналіз спільних і відмінних рис педагогічної та театральної режисури, а також дослідження ретроспективи розвитку режисури педагогічної дії стало логічними передумовами аналізу сучасного стану та перспектив розвитку вказаного педагогічного феномену у контексті реалізації діяльнісно-орієнтованої педагогічної освіти.

Серед чинних педагогічних концепцій і підходів щодо професійної підготовки майбутніх учителів найбільш наближеною до реальних умов сучасної школи є модель діяльнісно-орієнтованої педагогічної освіти, запропонована академіком І. А. Зязюном. Аналізуючи нові технології підготовки вчителя в Україні, науковець зазначає, що „...у сучасних студентів мало досвіду використання теоретичних знань як засобів вирішення конкретних задач, немає досвіду синтезування часткових знань у цілісні операційні комплекси” [1, с. 486]. Підсумовуючи сказане, автор звертає увагу на той факт, що результат професійної підготовки майбутніх учителів здебільшого орієнтований на опанування педагогічною діяльністю, а не готовністю до її реалізації.

Перспективність поширення діяльнісно-орієнтованої педагогічної освіти спонукала нас детальніше проаналізувати зазначений підхід у контексті підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії. Розпочати дослідження було вирішено з визначення запитів педагогічної практики.

Для реалізації вказаного етапу констатувального експерименту нами було проаналізовано програми навчальних практик ВНЗ III – IV рівнів акредитації для студентів різних педагогічних спеціальностей. Проведений аналіз дозволив встановити, що основними завданнями для майбутніх учителів є перевірка умінь і навичок реалізації педагогічних функцій (дидактичної, розвивальної, виховної). На практиці, становлячи високий рівень педагогічної майстерності, вказані функції можуть бути успішно реалізовані за умови організації результативної педагогічної дії. Результати співбесід із студентами-практикантами виявили, що майбутні вчителі у першу чергу відчують

ускладнення з організацією педагогічної взаємодії, а потім, під час апробації самостійної педагогічної діяльності, усвідомлюють проблеми з реалізацією дидактичної, розвивальної і виховної функцій. На основі результатів співбесід ми дійшли висновку, що для організації, а в подальшому і реалізації педагогічної дії, потрібна певна функція, яка дозволить налагодити результативну педагогічну взаємодію з усіма учасниками навчально-виховного процесу і буде враховувати авторське осмислення педагогічного процесу.

Отримані висновки стали підґрунтям для формування припущення про дієвість режисури педагогічної дії як професійної функції майбутнього вчителя. Підтвердженням доцільності дослідження режисури педагогічної дії у такому ракурсі стала наукова позиція академіка І. А. Зязюна. Він зазначає, що „У своїй практичній діяльності педагог виступає одночасно й організатором і режисером, і виконавцем, і актором у педагогічній дії, що є безумовно, театром одного актора” [1, с. 488].

Тому одним із завдань програми констатувального експерименту стало дослідження сучасного стану та перспектив розвитку режисури педагогічної дії у контексті діяльнісно-орієнтованої педагогічної освіти.

Відповідно до визначеного завдання у межах констатувального експерименту нами було проаналізовано навчальні плани класичних, гуманітарних і профільних університетів й інститутів на предмет виявлення спеціалізацій, пов'язаних із виконанням режисерської функції вчителями у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Проведений аналіз дозволив встановити, що вищевказане поєднання має певне нормативно-правове підґрунтя. Так, у Листі Міністерства освіти і науки України „Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра” [4] вказується на напрями підготовки, в яких у межах магістерської програми підготовки можна отримати спеціалізацію, пов'язану із режисерською діяльністю. Зазначений підхід дозволив значно розширити межі професійної мобільності майбутніх учителів і створив умови для розвитку здібностей, уподобань, творчого потенціалу сучасних педагогічних кадрів. Такі програми підготовки успішно реалізуються як у класичних, так і в галузевих (педагогічного та мистецького профілю) вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації.

З метою вивчення стану розвитку режисури педагогічної дії як професійної функції майбутнього вчителя у контексті діяльнісно-орієнтованої педагогічної освіти у 2012-2013 рр. нами вивчалась нормативно-правова документація (навчальні плани, навчальні програми, освітньо-професійні програми, освітньо-кваліфікаційні характеристики) класичних, гуманітарних і профільних навчальних закладів України, де готують фахівців до педагогічної діяльності. А тому експериментальними базами в констатувальному експерименті стали такі ВНЗ III – IV рівнів акредитації: Херсонський державний університет, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Рівненський державний гуманітарний університет, Одеський національний університет ім. І. І Мечнікова та Київський національний університет культури і мистецтв.

Серед класичних навчальних закладів привертає увагу досвід Херсонського державного університету та Рівненського державного гуманітарного університету. Детальний аналіз професійної підготовки фахівців у Херсонському державному університеті та Рівненському державному гуманітарному університеті дозволив встановити факт підготовки майбутніх учителів до режисерської діяльності у рамках дисциплін культурологічного й мистецького спрямування.

Так, у Херсонському державному університеті, починаючи з 2003 року, на факультеті культури і мистецтв здійснюється підготовка фахівців за напрямом „Культура”, спеціальність: культурологія, спеціалізація: практична психологія, художня культура, режисура шкільних театрів. Аналіз освітньо-кваліфікаційної характеристики [3] фахівців зазначеного напрямку підготовки дозволив встановити досить значний компонент знань і умінь, пов'язаних саме із режисерською діяльністю. Щодо навчального забезпечення

формування режисерських знань, умінь і навичок, то слід звернути увагу на викладання навчального курсу „Основи режисури”. Зазначений курс передбачає: „...оволодіння студентами законами мізансценування, організацією сценічного простору; розвиток професійних умінь, навичок постановки різноманітних форм театрального мистецтва; оволодіння змістом, методикою режисерської та виховної роботи в шкільному театральному колективі; формування вмінь вибудовувати режисуру уроку художньої культури і вдало застосовувати в навчальному процесі методи та прийоми театрального мистецтва” [3, с. 94].

Більш орієнтованим на театральну педагогіку виявився досвід підготовки фахівців художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету. Кафедрою театральної режисури, що є структурним підрозділом зазначеного факультету, здійснюється підготовка фахівців спеціальності „Театральне мистецтво”, кваліфікація „Режисер драматичного театру, викладач”. Аналіз програми вступних випробувань дає підстави зробити висновок про ґрунтовну театральну підготовку, передбачену перспективою опанування режисерською професією.

Що стосується профільних (педагогічних) університетів, то тут слід звернути увагу на досвід Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, де на базі факультету української філології студенти мають можливість обрати спеціалізацію „режисура шкільних театрів”. Аналіз навчального плану ОКХ та ОПП освітньо-кваліфікаційного рівня „магістр” спеціальності 8.18010007 „Українознавство” дозволив встановити, що у нормативній і варіативній частині циклу дисциплін професійної та практичної підготовки є курси, в яких використовується режисура як педагогічний метод, прийом, засіб налагодження педагогічної взаємодії.

Так, згідно із навчальним планом у нормативній частині магістрантами вивчається курс „Академічна риторика” (108 годин). Проведений аналіз ОПП дає підстави зробити висновок про важливість розвитку умінь вибудовувати (режисувати) промову педагогом-оратором.

Щодо театрального мистецтва, то тут слід звернути увагу на варіативну частину навчального плану, у якій вивчається курс „Фольклорний театр”, на який відведено 54 години. Теоретичні завдання курсу пов’язані з оволодінням студентами-магістрантами знаннями про:

- сутність поняття „народна драма”;
- різновиди народної драми, їх особливості (ляльковий театр, театр з живими акторами);
- художню своєрідність драматичного комізму, гумору й сатири;
- типи комічних персонажів, засоби їх зображення;
- ритуальні рядження у структурі різдвяно-новорічних свят;
- соціальний склад аматорських драматичних гуртків.

По завершенню навчання магістри повинні уміти орієнтуватися у новітніх дослідженнях, присвячених питанням духовного розвитку українців, національної символіки, виявах національної міфології, історично зумовлених причинах виникнення деяких форм і видів народної святковості, колоритній наповненості українських обрядових персонажів, сучасному стані традиційної обрядової культури.

Враховуючи проведений аналіз досвіду Херсонського ДУ та Уманського ДПУ імені Павла Тичини, слід зазначити, що підготовка фахівців за вищезазначеними спеціальностями перебуває у стадії експериментальної перевірки.

Заслуговує на увагу також творча ініціатива викладачів кафедри педагогіки Одеського національного університету ім. І.І Мечнікова. У межах вивчення дисциплін педагогічного спрямування викладачі кафедри активно реалізують проблему розвитку педагогічного артистизму, що, безперечно, передбачає роботу з формування акторсько-режисерських умінь майбутніх викладачів.

З метою виявлення педагогічного компонента у класичній режисерській освіті нами було проведено пілотне дослідження на базі Київського національного університету

культури і мистецтв. Сутність вказаного дослідження полягала у встановленні професійної позиції студентів факультету режисури і хореографії Інституту мистецтв до феномену режисури педагогічної дії. Одним із завдань було проведення аналізу циклу професійно орієнтованих дисциплін навчального плану з підготовки фахівців спеціальності „Режисер естради та масових свят”. У результаті проведеної роботи було встановлено, що у процесі вивчення дисципліни „Режисура та майстерність актора” розглядається шість видів режисури, серед якої є і режисура театралізованих вистав для дітей.

Отже, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можемо зробити висновок, що встановлена нами варіативність підходів щодо використання у професійній підготовці майбутніх учителів основ режисерської дії є одним із шляхів вирішення запитів сучасної педагогічної практики. Проте пряме перенесення режисерської дії у педагогічну не є завжди виправданим прийомом. А тому ми акцентуємо увагу саме на розгляді у контексті професійної підготовки майбутніх учителів специфічного, педагогічно-орієнтованого феномену – режисура педагогічної дії.

Перспективи подальших розвідок із напрямку дослідження ми пов'язуємо з обґрунтуванням теоретичних засад підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія / Іван Андрійович Зязюн. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
2. Лимаренко Л. І. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів художньої культури (на прикладі вивчення циклу театральних дисциплін): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Лідія Іванівна Лимаренко. – Київ, 2004. – 244 с.
3. Луначарський А. В. О народном образовании / Анатолий Васильевич Луначарский. – М., Изд. Акад. пед. наук, 1958. – 556 с.
4. Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра. – Лист, Перелік, № 1/9-736, 06.12.2007, Міністерство освіти і науки України. [Електронний ресурс] / Режим доступу <http://www.zakon.nau.ua>

Стаття надійшла до редакції 14.01.2014 р.

Мозговой В.

Институт педагогического образования и образования взрослых, г. Киев

РЕЖИСУРА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ДЕЙСТВИЯ В КОНТЕКСТЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

В статье анализируются современные подходы к использованию режиссерских знаний, умений и навыков в контексте профессиональной подготовке будущих учителей. Предлагаются примеры трансформации режиссерской функции в педагогических специализациях. Акцентируется внимание на целесообразности подготовки будущих учителей к режисуре педагогического действия как одном из подходов налаживания результативного педагогического взаимодействия.

Ключевые слова: подготовка будущих учителей, специализация, режиссура педагогического действия.

Mozgoviy V.

Institute of Pedagogical and Adult Education, Kyiv, Ukraine.

PEDAGOGICAL ACTION DIRECTION IN THE CONTEXT OF FUTURE TEACHERS' PREPARATION

A contemporary secondary school is paying more and more attention to the creation of the appropriate psychological, pedagogical and social conditions for the creative personal students' development. The relevant task for creation and implementation of the abovementioned conditions arises in front of the teacher. The understanding by the national educational system of the mentioned problem has furthered the search of new approaches in expanding of the professional competency of future teachers. One of the results of this search became the introduction of future teachers' professional preparation on two specialties, one of them is connected to the implementation of the director function. The appearance of such a pedagogical phenomenon as "the pedagogical action direction" is the confirmation of the creation of a new view of the development of action-oriented pedagogical education, the implementation of professional functions by future teachers and formation of their pedagogical craftsmanship. However, it is worth mentioning the fact that the pedagogical action direction in

the context of the contemporary pedagogical education has not been studied as a part of the professional preparation.

Investigating the problem of future teachers' preparation for the pedagogical action direction is one of the tasks of the stated experiment having been designed by us was defined – to make the analysis of the current state and opportunities of pedagogical action direction development in the context of the professional preparation of future teachers. Existing variety of approaches concerning the usage of directing component in the professional preparation of future teachers has brought us to a detailed analysis of the stated problem. The obtained results of the research have given the opportunity to define character features of modern approaches in the use of directing knowledge, abilities and skills in the context of the professional preparation of future teachers. The represented examples of transformation of directing function in pedagogical specialties focus the attention on the reasonability of future teachers' preparation for the pedagogical action direction as one of the approaches in the arrangement of the effective pedagogical interaction.

Key words: *future teachers' preparation, specialty, pedagogical action direction.*

я и
о,